

<https://doi.org/10.3176/hum.soc.sci.1980.2.08>

H. PALLI

PEREKONNALOO TAASTAMISELT PERE AJALOO TAASTAMISELE

Esitanud K. Siilivask

Meie vabariigi agraarajaloolased on saavutanud küllaltki häid tulemusi maakasutuse, feodaalkoormiste, talude kandevoime ja majandusliku situatsiooni (eriti 19. sajandi esimesel poolel) uurimisel.¹ Allikate iseloomu tõttu on seejuures enamasti piirdutud üldiste tendentside piiritlemisega ja teatud ajalõigul valitsenud olukorra analüüsimisega.

Eitamata kõigi nende saavutuste suurt väärtust, kerkib tahtmatult küsimus, kas ei tuleks meie uurimistööle kasuks, kui edaspidi suuremat tähelepanu pöörataks perede — talu- ja vabadikuperede — ajaloo konkreetsele uurimisele. Niisuguse uurimissuuna mõningatele perspektiividele ja võimalustele on alles hiljuti tähelepanu juhtinud J. Kahk.² Ta näitab, et talude ja vabadikuperede uurimine lubab palju konkreetsemalt jälgida asutuse ja talude majandusliku kandevoime kujunemist. Ilmselt on aga uuritavate küsimuste ring veelgi avaram ja mitmekülsem. Talude majanduslikud näitajad ja nende dünaamika (varustatus inimtööjõuga, maaga, kari- ja veoloomadega, koormiste muutumine ja talu kandevoime, talu üldine majanduslik situatsioon) on võimalik ühendusse viia talu enda konkreetse arenemis- ja kujunemislooga. Tuleks kõigepealt kindlaks teha, kas talu on põlistalu, mis on läinud edasi isalt pojale (erandjuhtudel vennalt vennale või koduväile), kas ta on jagatud (näiteks vendade vahel). Kui on tegemist uue taluga, siis tuleks arvesse võtta, kas peremeheks on saanud mõni juba olemasoleva talu perepoeg, vabadik, mõisateenija või tulnud teisest mõisast. Oluline oleks kindlaks teha perepeade omavahelist sugulust. Vaadelda tuleks ka perepea seost mingi käsitöö või ametiga (sepp, mölder, kõrtsmik vms.). Nii saaks talusid hinnata mitte ainult nende suuruse (adramaade arvu) või mõne muu näitaja

¹ Olulisemaid töid mainitud küsimustes on: Kahk, J. Rahutused ja reformid. Talupoegade klassivõitlus ja mõisnike agraarpoliitika Eestis XVIII ja XIX sajandi vahetusel (1790—1810). Tallinn, 1961; Ligi, H. Põllumajanduslik maakasutus Eestis XVI—XVII sajandil. Tallinn, 1963; Тарвел Э. Фольварк, пан и подданный. Аграрные отношения в польских владениях на территории Южной Эстонии в конце XVI — начале XVII века. Таллин, 1964; Ligi, H. Talupoegade koormised Eestis 13. sajandist 19. sajandi alguseni. Tallinn, 1968; Kahk, J. Die Krise der feudalen Landwirtschaft in Estland (das zweite Viertel des 19. Jahrhunderts). Tallinn, 1969; Тарвел, Е. Адрамаа. Eesti talurahva maakasutuse ja maksustuse alused 13.—14. sajandil. Tallinn, 1972; Kahk, J., Ligi, H., Тарвел, Е. Beiträge zur marxistischen Agrargeschichte Estlands der Feudalzeit. Neue Ergebnisse. Neue Probleme. Neue Methoden. Tallinn, 1974.

² Kahk, J. Pärnu ja Tartu linnamõisate talude majanduslikust arengust ja mõningaist üldisemaist agraararengu probleemidest 18. sajandil. — ENSV TA Toim. Ühisk., 1979, nr. 3, lk. 212—229.

(meestööjõu, rakendite jne.), vaid ka sellise küllaltki olulise teguri nagu arenemisloo järgi.

Niisiis tuleks ilmselt seostada talude (vabadikuperede) püsivus, tekkelugu ja arenemiskäik nende majanduslike, sotsiaalsete ja demograafiliste andmetega.

Muidugi ei tähenda niisugune lähenemisviis üldistustest loobumist. Kuid üldistada saaks sel juhul hoopis sisulisemalt. Arvatavasti oleks otsustav uurida terve kihelkonna perede arenemislugu, jälgida situatsiooni erinevusi mõisate ja külade kaupa, et tekiks eeldusi edasisteks üldistusteks.

Selline lähenemisviis võimaldaks avada uusi lehekülgi majandus-, sotsiaalses ja asustusajaloos. Seejuures on aga oluline jälgida perede arenemiskäiku võimalikult pika aja jooksul. 1782.—1858. aasta hingederevisjonide materjalid võimaldavad seda küllaltki hästi. Kerkib aga küsimus, kas Eesti allikate põhjal oleks võimalik perede ajalugu uurida veelgi varasemast ajast alates.

1712. aastast peale korraldati Eesti alal palju adramaarevisjone.³ Nende dokumentides on iga talu (vabadikupere) kohta perepea nimi, pere liikmete arv (nii töövõimelised ja töövõimetud täiskasvanud kui ka lapsed on eristatud soo järgi), adramaade arv, koduloomade arv, andmed nädalateo ja feodaalsete andamite kohta. See rikkalik andmestik võiks kujuneda perede ajaloo uurimise aluseks.

Ometi on siinjuures üks murettekitav küsimus: kas on võimalik perepea nime järgi siduda eri revisjonikirjades esinevaid peresid omavahel? Kui vakuraamatute andmed seda ei võimalda, siis tuleks püüda leida teisi allikaid. Kõne alla võiksid tulla meetrikaraamatud, mida meil juba on õpitud kasutama perekonnanloo taastamisel. On ju võrdlemisi tõenäone, et kui on olemas andmed perekondade kohta, siis peaks olema võimalik suurema või väiksema täpsusega identifitseerida pere eesotsas olevaid isikuid ja neile toetudes ka nende perekonnaliikmeid.

Perekonnanloo taastamine⁴ on võimaldanud avardada mitmegi 17.—18. sajandi nähtuse ja demograafilise protsessi uurimist. Nimetagem neist olulisemaid: abieluviljakus, põlvkondade keskmine eluiga, keskmine abiellumisvanus, sesoonsus demograafilistes sündmustes. Kõik need andmed peaksid olema äärmiselt olulised teadlastele, kes uurivad majandus- ja sotsiaalset ajalugu. Kuid perekonnanloo taastamine toob kaasa ka palju uusi võimalusi rahva ajaloo uurimisel. Nimelt tekib ulatuslik süstematiseeritud andmestik tuhandete perekondade kohta, mis lisamaterjaliga kombineeritult avab uusi lehekülgi asustusloo, etnograafia, genealoo, onomastika ja veel mitme teise teadusharu vallas.

Üheks lüliks, mis lubab perekonnanloo taastamise tulemusi edukalt siduda asustus-, sotsiaalse ja majandusajalooga, on perede ajalugu. Niisiis, perekonnanloo andmestikku perede ajaloo kohta käiva andmestikuga kombineerides saavad ajaloolased oma käsutusse ideaalse materjali, mis lubab heita pilku meie rahva ajaloole 17. sajandist alates.

Eesti nimedesüsteemi⁵ ja allikate omapärast on tingitud asjaolu, et

³ Eestimaal aastail 1712, 1726, 1732, 1739, 1744, 1750, 1757, 1765 ja 1774; Liivimaal 1715—1716 (Pärnumaa, Saaremaa), 1721 (Tartumaa), 1724 (Pärnumaa), 1731, 1738, 1744, 1751 ja 1758.

⁴ Perekonnanloo taastamist Eesti meetrikate põhjal on käsitletud artiklites: P a l l i, H. Eesti meetrikaraamatute töötlemise meetodikast. — Rmt.: Ajaloolise demograafia probleemid Eestis. Tallinn, 1973, lk. 45—62; П а л л и Х. Э. Система идентификации эстонских семей XVII—XVIII вв. — Rmt.: Проблемы исторической демографии СССР. Таллин, 1977, lk. 43—49.

⁵ P a l l i, H. La structure des noms en Estonie. Rmt.: Noms et prénoms. Aperçu historique sur la domination des personnes en divers pays. Dolhain (Belgique), [1974], lk. 57—64.

perede ajalugu enne hingederevisjone (s. t. enne 1782. aastat) on võimalik uurida ainult perekonnaloost taastamise ning perede kohta käivate materjalide ja allikate kompleksse kasutamise korral.

Selgitagem kõigepealt perede (talude) ajaloo taastamise võimalust perekonnaloost taastamise materjale kasutamata. Oletame, et mingisuguses külas seisab ühe adramaarevisjoni kirjades **Andrese Jüri** (lisanimi poolpaksus kirjas) talu. Kui järgmise revisjoni ajal on sellesamas külas taas märgitud **Andrese Jüri** nimi, ei saa veel kindel olla, et see on sama peremees või pere. Tegemist võib olla 1) sama isikuga, 2) sama isiku pojaga, 3) sama isiku väimehega, 4) isikuga, kes pole eelmisega suguluses, kuid on üle võtnud sama talu ja saanud sama lisanime traditsiooni järgi, või siis 5) hoopis uue isikuga hoopis teises talus, kes vaid juhuslikult kannab sama nime.

Kui aga **Andrese Jüri** nime järgmise revisjoni dokumentides enam ei esine, küll aga on samasse külasse ilmunud **Kopli Jüri** nimi, ei ole samuti kindel, kas on muutunud sama mehe lisanimi või on tegu hoopis uue isikuga või koguni uue perega, kes pole eelmistega suguluseski. Veelgi rohkem küsimusi kerkib, kui isiku (peremehe) nimi on kahe revisjoni vahelisel ajal muutunud. Ainult ühel juhul, nimelt kui eelmise nime järele on lisatud veel üks nimi, näiteks **Andrese Jüri Jaak**, on tegemist suuremalt osalt eelmise peremehe pojaga. Kui aga uus nimi jääb kahe eelmise vahele (**Andrese Hansu Jüri**), pole jällegi kuigi kerge ära mõistatada, kellega on tegemist: kas sama isikuga (s. o. **Andrese Jüriga**), tema vennapojaga või hoopis uue, temaga mitte suguluses oleva isikuga.

Kui aga **Andrese Jüri** on revisjonikirjadest kadunud ja selle asemele ilmunud näiteks **Andrese Jaak**, võib oletada, et tegemist võiks olla **Andrese Jüri** poja, vennapoja, venna, mõne muu sugulase või koguni hoopis võõra isikuga.

Nimede ebapüsivuse ja ebaühtluse tõttu revisjonikirjades on nende järgi võimatu otsustada perepeade suguluse üle (näiteks on pahatihti võimatu kindlaks teha, missugustes taludes on peremeesteks vennad).

Niisugune segadus nimedega on tekkinud mitme asjaolu tõttu. Kõigepealt ei hoolinud revisjonikirjade koostajad taluperemeeste suguluse väljaurimisest, vaid kirjutasid üles kas rahvasuus käibel oleva nime või leidsid selle mõnest eelmisest vakuraamatust. Kuid üks ja seesama isik võis ka olla tuntud mitme lisanime või siis pikema ja lühema nimekuju järgi. Juhtus sedagi, et mõisnik pani oma suva järgi taludele uued nimed, hoolimata seal elanud peremeeste endistest lisanimedest.

On muidugi selge, et mida pikem on jälgitav ajavahemik, seda segasemaks läheb perepeade omavahelise suguluse oletamine nii ajas kui ka ruumis.

Sama võib öelda ka talude identifitseerimise kohta.

Võiks oletada, et perekonnaloost taastamisel koostatud perekonnakaardid lubavad identifitseerida talude peremehi, selgitada välja nende omavahelisi sugulussuhteid ja teha sel moel kindlaks, kuidas on talupere aegade jooksul kujunenud. Muidugi tuleb nentida, et ilma revisjonimaterjalide abita ei saa perekonnaloost taastamisele vaatamata rekonstrueerida talude ja perede ajalugu.

On ka selge, et perepeade identifitseerimine on alles esimene samm pere ajaloo jälgimisel, et vaja oleks andmeid teistegi pereliikmete, pere majandusliku potentsiaali, samuti tähtsamate sündmuste kohta pere elus. Selleks tuleks kasutada peale perekaartide ja revisjonikirjade veel muidki säilinud allikaid (mõisate fondid, kohtumaterjalid jne.).

Et näha, kas ja kuidas on võimalik identifitseerida peremehi ja teha

kindlaks nende omavahelist sugulust, tuleks perekonnakaartide ja revisjonikirjade kompleksset kasutamist katsetada ühe küla puhul.

Vaatame näiteks Karuse kihelkonna Nehatu mõisa Oeküla (Uueküla) perede arenemiskäiku ajavahemikul 1712—1782, seega 1710.—1711. aasta katkust kuni IV hingederevisjonini.

Kui uskuda 1712. aastal teostatud adramaarevisjoni andmeid, oli sel aastal Oekülas ainult neli peret. 1782. aasta hingederevisjoni järgi oli neid juba 12.

Esimese perena on 1712. aastal Oekülas märgitud **Matzi** Hannuse Jüry pere. 1726. aasta revisjoni ajaks oli pere peaks **Matsi** Hannuse Jüri poeg **Matzi** Hannuse Jahn (1732. aasta revisjonist peale **Hannuse** Jaan). Perekonnakaart lubab identifitseerida uut perepead täiesti kindlasti (**Matsi**) Hannuse Jüri Jaanina. Aastal 1782 seisab pere eesotsas **Jani** Ado (perekonnakaardil **Hannuse** Jaani Aadu). Isa Jaan on surnud 1752. aastal.

Teise perena on märgitud **Surda** Tönnise oma. Perekonnakaardil esineb ta **Surda** Jüri Tönnise nime all, ta on surnud 5. juunil 1751. See langeb kokku revisjonide andmetega, kus kuni aastani 1750 (kaasa arvatud) on märgitud pere peana **Surda** Tönnis. 1782 leiame Oekülas juba neli peret, mille eesotsas seisavad **Surda** Tönnise pojapojad: **Surda** Mardi Hans, **Surda** Mardi Juhan, **Surda** Matsi Jaan ja **Kopli** Jüri (perekonnakaardil **Surda** Matsi Jüri).

Kolmanda peremehena on Oekülas 1712. aastal kirjas **Kubja** Jüry Michell. **Kubja** Mihkel esineb ka 1726. aasta revisjonis. Kuid 1732 ta nimi puudub, tema naine Ann on üksiku lesena kirja pandud hajaperede hulgas. 1732. aasta revisjonis esineb küll kolm Mihklit (**Noti** Mihkel, **Kiisa** Mihkel ja keegi ilma perenimeteta Mihkel), kuid need pole, nagu selgub perekonnakaartidest, **Kubja** Mihkli sugulased. **Kubja** Jüri Mihkli perekonnakaardile heidetud pilk seletab, mis seisab nende muutuste taga. **Kubja** Mihkel suri nimelt 26. oktoobril 1726. Tema vanim poeg Jaak oli siis 13-aastane. Ilmselt ei suutnud lesk majapidamisega hakkama saada ja **Kubja** Mihkli pere lagunes. Kuid 1750. aasta revisjonis on Oekülas kirjas **Mihkle** Tönnis, kes perekonnakaardi järgi on **Kubja** Mihkli poeg Tönnis, sündinud 1720 ja abiellunud 1738. 1782. aastal on tema poeg **Wannakülla** Kristian ühe pere eesotsas.

Neljas Oeküla peremees 1712. aasta revisjoni järgi on **Key** Jaco Jaac. Kahjuks puudub võimalus seda isikut täpsemalt identifitseerida. On võimalik, et tegemist on **Jaagu** Jüri Jaaguga ehk **Noti** Jaaguga (esimene nimi esineb perekonnakaardil, teine revisjonikirjades), kuid kindel see pole. Igatähes 1726. aasta revisjonikirjades **Kei** Jaagu Jaagu nime enam pole, selle asemele on ilmunud **Notti** Jaagu nimeline peremees. Perekonnakaardil on tema nimeks **Jaagu** Jüri Jaak. Arvatavasti elas temaga koos ühes peres tema vend **Jaagu** Jüri Mihkel (**Noti** Mihkel) oma naise ja lastega. 1732. aasta revisjoni ajal on nad juba eraldunud — kummalgi on omaette talu. **Noti** Jaagu talus elab koos peremehe perekonnaga veel **Noti** Andrus oma perekonnaga. **Noti** Andruse sugulussuhted **Noti** Jaaguga pole selged, ta võis olla kas mõni kaugem sugulane või siis lausa võõras, näiteks sulane. Kui **Noti** Jaak jäi vanaks, läks talu (enne 1750. aastat) **Noti** Andrese kätte, sest **Noti** Jaagul puudusid järglased, kes oleksid olnud võimelised talu edasi pidama. Kuid ka **Noti** Andresel ei õnnestunud talu oma järglastele jätta ja seegi pere on 1782. aastaks Oekülast kadunud. Seevastu **Noti** Mihkli poeg Jaan esineb Oekülas 1782. aasta hingederevisjoni päevil peremehena.

1732. aasta revisjonikirjadesse on ootamatult ilmunud **Kiesa** Jack ja **Kiesa** Mihkel. Perekonnakaardid toovad asjasse ka sel juhul selguse. Oekülas elas meetrika ja armulaualiste nimekirja andmeil **Kiisa** Hanso Hanso lesk Ann, kelle juures arvatavasti leidsid peavarju kaks venda —

Kiisa Jaagu Jaak ja **Kiisa Jaagu Mihkel** (esimene sündinud 1702, teine 1706). Aastail 1739 ja 1750 elasid nad vist koos ühes peres (**Kiisa Jaak** oli seejuures peremeheks). 1782. aastal esineb Oeküla peremeeste hulgas kaks **Kiisa Jaagu** poega (Jüri ja Mihkel, esimene neist **Seppa Jürri** ja teine **Junkro Mihkli** nime all) ning üks **Kiisa Mihkli** poeg (Hindrek, hingede-revisjonis **Kemo Endreko** nime all).

1732. aastal on revisjonikirjadesse kantud üksik mees nimega Michell. Võib arvata, et tegemist on 1739. aasta revisjonipabereis **Junkro Mihkli** (**Juncker Michell**) nime all esineva mehega, kes perekonnakaardil on kirja pandud **Oti Jüri Mihklina**. **Oti Jüri Mihkel** abiellus 3. detsembril 1732 ja seega oli revisjonikirjade koostamise ajal veel üksik. Kuid 1782. aastal on **Junkru Mihkli** koht läinud **Kiisa Jaagu Mihkli** kätte, kes on traditsiooni järgi pärinud **Junkru Mihkli** nime.

Nii on 1782. aastal Oekülas leiduvast 12 perest kümne pere juured jälgitavad vähemalt 1732. aastal samas külas asunud peredest peale. Ainult kaks peret — **Wannakülla Simo** ja **Wannakülla Jacob** — on külasse asunud hiljem, pärast 1750. aastat. Ilmneb, et perede kujunemise teed ja saatused olid selle aja jooksul küllaltki erinevad. Poolte Oeküla perede eesotsas seisid **Surda Tõnise** ja **Kiisa Jaagu** järeltulijad.

Toodust peaks olema selge, et koos revisjonikirjadega perekonnakaarte kasutades saab edukalt taastada perepeade päritolu ja neid identifitseerida; ilma poleks see võimalik.

Kuid perekonnakaartidest on veelgi rohkem abi. Nagu teada, on revisjonikirjades olemas ainult peremehe nimi, teiste pere elanike kohta on ainult arvulised andmed. Tekib küsimus, kas ei saaks perekonnakaarte kasutada ka pere elanike identifitseerimiseks. Selgub, et see on täiesti võimalik.

Nagu näitab eesti perede struktuuri uurimine, võisid peres peale peremehe perekonna elada ka tema vanemad või õed-vennad, mõnikord koos oma perekondadega. Ilmselt tuleks siis lihtsalt kontrollida, kas revisjonikirjades olevad arvulised andmed pere kohta vastavad perepea perekonna andmetele perekonnakaardi järgi; kui ei, siis tuleb proovida, kas peremehe vendade ja õdede või vanemate lisamine (kui neid on) viiks revisjonikirjade andmed vastavusse perekonnakaartide omadega. Kui mõnel vennal (harvemini õel) on juba oma perekond, tuleks uurida, kas need ei ela mitte vaadeldavas peres. Veelgi suurem on võimalus, et mõni perepoeg (harvemini peretütar) elab oma perekonnaga isa (või ema) talus. Muidugi tuleb seejuures veel silmas pidada, et talus võis elada mõni sulane, teenijatüdruk või kasulaps või oli mõni pere liige jäänud revisjonis kirja panemata või kantud valesse lahtrisse. Ilmselt on otstarbekas asuda selle ülesande kallale seejärel, kui peremehed ja perede üldine arenemisriid on kindlaks tehtud, sest need andmed kuuluvad marjaks ära, et teha kindlaid oletusi perede struktuuri kohta ja identifitseerida perede elanikke.

Kuidas see töö käib, on hea jälgida aastani 1739 Oeküla perede najal.

Surda Jüri Tõnise perekonnakaardi järgi on isikud, kes tulevad revisjonikirjade võrdlemisel arvesse, järgmised: **Surda Jüri Tõnis**, sündinud 1686 ja surnud 5. juunil 1751, tema naine **Made**, sündinud 1688 ja surnud 26. veebruaril 1751, nende poeg **Mart**, sündinud arvatavasti 1711 ja abiellunud 30. novembril 1731, poeg **Mats**, sündinud 1716 ja abiellunud 4. detsembril 1737, tütre **Madde** (sündinud 1719, abiellunud 1739) ja **Ann** (sündinud 1721, abiellunud 1744) ning teenijatüdruk **Kade**, kes abiellus aastal 1733. **Surda Tõnise** poeg **Mart** abiellus 30. novembril 1731, tema naine **Made** suri aga juba 12. jaanuaril 1736. Poeg **Mihkel**, kes sündis 16. septembril 1733, suri aastal 1756. 21. novembril 1736 **Mart** abiellus uuesti. Uus naine **Eeva** sünnitas 29. juulil 1739 tütre, kes sai nimeks **Reet**.

Kuidas need andmed klapiavad revisjonikirjades toodud arvudega? 1712. aasta revisjoni järgi oli **Surda** Tõnise talus peremees, perenaine ja üks laps. Perekonnakaardi järgi oli selleks lapseks poeg Mart. 1726. aastal pidid talus revisjoni järgi elama peremees, perenaine, üks töövõimeline mees ja kolm last — üks poiss ja kaks tüdrukut. Mart oli sel ajal 15-aastane ja teda loeti täisealiseks. Lasteks olid poeg Mats ning tütrede Made ja Ann.

1732. aasta revisjon märgib **Surda** Tõnise tallu kolm töövõimelist meest, kolm töövõimelist naist ja kaks alaealist tütarlast. Perekonnakaartide järgi otsustades olid töövõimelised mehed **Surda** Tõnis ise ning tema pojad Mart ja Mats. Töövõimelised naised olid **Surda** Tõnise abikaasa Made, **Surda** Tõnise Mardi abikaasa Made ja kolmandana arvatavasti teenijatüdruk Kade. Alaealised olid peretütred Made ja Ann. 1739. aasta revisjoni andmeil elas **Surda** Tõnise talus kaks töövõimelist meest, kolm töövõimelist naist, üks töövõimetu mees, üks töövõimetu naine ja kaks last — poiss ja tüdruk. Perekonnakaardid lubavad kõiki neid isikuid nimepidi identifitseerida. Peremees **Surda** Tõnis ja tema naine Made on loetud töövõime- tuiks. Töövõimelised mehed on ilmselt Mart ja Mats, töövõimelised naised Mardi abikaasa Eeva ja Matsi abikaasa Ann ning **Surda** Tõnise tütar Ann. Mardi lapsed — poeg Mihkel ja tütar Reet — on revisjonikirjas olevad alaealised.

Niisiis langevad andmed revisjonikirjades ja meetrika järgi koostatud perekonnakaartidel käesoleval juhul täiesti kokku. Kuid samal ajal lubavad revisjonikirjade ja perekonnakaartide kombineeritud andmed teha hulga uusi järeldusi. Kõigepealt tuleb nentida, et **Surda** Tõnise pere kujunes alg- sest lihtperest (peremehe perekonnast koosnevast perest) järk-järgult (pärast poegade — algul Mardi, siis Matsi — abiellumist) liitpereks. Näib, et **Surda** Tõnis on suuremalt osalt läbi ajanud oma tööjõuga, ainult ühe revisjoni ajal on fikseeritud teenijatüdruk. Ilmselt võib **Surda** Tõnist lugeda edukaks perepeaks, igatahes hoidis ta ohje oma käes peaaegu surmatunnini. **Surda** pere edasine jagunemine ja see fakt, et 1782. aastaks oli Tõnise järg- lastest tekkinud neli peret, tulenes peale muu pere soodsast demograafi- liseist arenemisest. 1750. aastaks oli pere suur ja edasine jagunemine käis käsikäes **Surda** Tõnise järglaste, eriti meessoost järglaste arvu kasvuga.

Kuid mitte alati ei olnud perede arenemistee nii sirgjooneline ja ühtlane, mitte alati pole võimalik identifitseerida pere elanikke nii suure tõenäo- susega, kui seda sai teha eespool.

Võtame näiteks **Kiisa** perede arenemisloot. Perekonnakaardid märgivad nii **Kiisa** Jaagu Jaagu kui ka **Kiisa** Jaagu Mihkli sünnikohana Oeküla. See oli **Kiisa** Jaagu elukohaks ka abiellumise ajal (1727), seal sündisid ka tema lapsed. **Kiisa** Jaagu Mihkel sõlmis abielu arvatavasti väljaspool Karuse kihelkonda (s.t. abiellus naisega, kelle elupaik oli mõnes teises kihelkon- nas). Kuid tema elupaigaks laste sündimise ajal oli ikkagi Oeküla. On küllaltki tõenäone, kuigi mitte täiesti kindel, et pärast katku elasid Jaak (sündinud 1702) ja Mihkel (sündinud 1706) oma sugulase **Kiisa** Hansu Hansu lese Anne juures. Lese nimi leidub armulaualiste nimistus aastal 1714. Tõsi, 1726. aasta revisjon neid ei märgi, kuid see pole eriti veenev vas- tuväide — vabadikunaine paari poisikesega võis kergesti jääda kahe silma vahele. Selle oletuse poolt räägib asjaolu, et nii 1732 kui ka 1739 on **Kiisa** Jaagu Jaagu peres märgitud töövõimetu naine (**Kiisa** Hansu Hansu lesk Ann suri 6. mail 1750). 1732. aasta revisjoni ajal elasid vennad eraldi (olid arvatavasti vabadikud), Jaaguga koos elas Ann, Mihkli peres oli väike poeg Indrek (Hinrich). Kuid 1739. aasta revisjonikirjades märgitud inimeste identifitseerimine pole enam sugugi nii veenev, siin võib püstitada juba paar erinevat oletust. Nimelt on 1739. aasta revisjoni ajal märgitud ainult **Kisa** Jack, **Kiisa** Mihkel puudub. **Kiisa** Jaagu peres elavad peremees, pere-

naine, töövõimeline mees ja töövõimeline naine, töövõimetu naine ja kaks last — poiss ja tüdruk. Peremees oli **Kiisa** Jaak, perenaine tema naine Tiiu, poiss nende poeg Jaan ja tüdruk nende tütar Ann. Töövõimetu naine oli ilmselt **Kiisa** Hansu lesk Ann. Kuid kes olid töövõimeline naine ja töövõimeline mees? Kas elas nüüd Jaagu juures Mihkel oma naise ja pojaga? Sel juhul on revisjonis jäänud kahe silma vahele Mihkli 6-aastane poeg Indrek. Või olid peres sulane (või kasupoeg; 1745. aastal on meetrikas märgitud **Kiisa** Jaagu kasupoja Juhani abiellumine) ja teenijatüdruk? 1750. aastal näib **Kiisa** Jaagu talus olevat elanud vaid tema enda perekond: peremees, perenaine, töövõimeline mees (poeg Jaan, kes oli sündinud 1734) ja neli last — kaks tüdrukut ja kaks poissi (peremehe pojad Mihkel ja Jüri ning tütred Ann ja Mari).

Seega on käesoleval juhul hästi fikseeritud ja kergesti identifitseeritavad **Kiisa** Jaagu perekonna liikmed. Seevastu on **Kiisa** Mihkli perekond jälgitav vaid osaliselt ega ole selge, kus ta elas vahepeal ja kuidas õnnestus tema pojalt Indrekul siiski lõpuks Oekülas peremeheks saada. On muidugi võimalik, et **Kiisa** Mihkel elas oma perega vabadikuna Oekülas või oma venna Jaagu talus ja see jäi lihtsalt 1750. aasta revisjonikirjas märkimata. Kuid pole ka välistatud, et **Kiisa** Mihkel oli vahepeal sulaseks (või mõisas mõne ameti peal) kuskil mujal (võib-olla koguni mõnes teises mõisas või teises külas). Niisiis pole kindlate ja hõlpsamini tõlgendatavate teadete puudumise tõttu **Kiisa** Mihkli pere arenemiskäik täpsemini jälgitav ja selle kohta võib teha vaid osaliselt põhjendatud oletusi.

Küllaltki oluliselt mõjustas perede saatust demograafiline faktor — perede vanuseline koostis, abiellunaste viljakus, abiellumisvanus, kuid suurt osa mängis ka puhas juhus. Ilmselt niisuguse juhusega on tegu **Kubja** Jüri Mihkli pere puhul. Peremees suri 16. oktoobril 1726 37-aastasena. Järele jäi rase lesk (poeg Mihkel sündis 22. jaanuaril 1727) nelja poja ja tütrega. Vanim poeg Jaak oli tollal 13-aastane. Ilmselt ei suutnud lesk niisuguses olukorras talu säilitada — järgmise, 1732. aasta revisjoni kirjades on ta üksiku vabadikuna hajaasustuse lahtris. Alles pärast pikemat vaheaega (1750) ilmub Oekülla jälle **Kubja** Jüri Mihkli Tõnise pere.

Paistab silma, et Oeküla pered olid 18. sajandi esimesel poolel küllaltki homogeensed, suhteliselt vähe oli sulaseid, teenijatüdruid ja kasulapsi. Kui otsustada revisjonikirjade ja perekonnakaartide järgi, moodustasid pere koosseisu valdavalt sugulased.

*

Oeküla oli näiteks valitud täiesti ihuslikult (peaaegu iga küla puhul on omad raskused peremeeste identifitseerimise ja perede elanike nimelise kindlakstegemise). Eesmärk oli tutvustada samm-sammult neid menetlusi, mille rakendamine võimaldas kindlaks määrata peremeeste omavahelist sugulust ja fikseeritud perepeade järgevust, pereelanike koostist ja nende sugulus- või alluvussuhteid. Nagu näha, läks see küllaltki edukalt korda. Perekonnakaartidest ja revisjonikirjadest sai välia lageda palju vajalikke andmeid. Käesoleval juhul pöörati peamist tähelepanu identifitseerimisele kui niisugusele. Tegelikult saab mõlema allika kooskasutamisel teada palju enam, saab hoopis mitmekesisema ja -tahulisema pildi perede arenemiskäigust. Näiteks on perekonnakaardi järgi võimalik täpsustada peremeeste vahetumist (surmadaatumite alusel), suuremal osal juhtudel (see käib ainult 18. sajandi kohta ja sõltub sellest, millal meetrikaid on vaadeldavas kihelkonnas pidama hakatud või mis aja meetrikad on meieni säilinud) kindlaks teha pere elanike soolist ja vanuselist koostist igal soovitud hetkel, seega ka töövõimeliste arvu, selle muutumise

suunda jne. Tundes fertiilsust ja jälgides abielunaiste sünnitamisrütmi ning suremust (eriti vanuserühmade järgi), võib teha otsustusi pere säilimis- või kasvuvõimaluste kohta. Kõik need näitajad on küllaltki olulised, seda enam, et inimtööjõud moodustas tollal tootlike jõudude olulisima osa.

Toodud näited peaksid küllalt veenvalt tõestama, et perekonnakaartide ja revisjonimaterjalide kompleksne kasutamine on kõigepealt täiesti võimalik ja küllaltki perspektiivne menetlus. Muidugi ei saa ammendavalt andmeid kõigi isikute ja kõigi perede kohta, kuid enamikul juhtudel avardab see menetlus siiski tunduvalt meie teadmisi.

Teiseks tuleb meenutada, et kirjeldatud menetluse tähtsus ja perspektiivikus ei seisne mitte selles, et ühe või teise pere arenemislugu kindlaks teha, vaid selles, et sel moel läbi töötada terve mõisa ja kihelkonna materjalid ning teha järeldusi saadud summaarsetest tulemustest. Käesoleval juhul on võetud vaid üks piiratud lõik perede arenemiskäigus. Kuid see lõik on seostatav järgnevaga (hingederevisjonide reaga) ja eelnevaga (näiteks Karuse kihelkonnas 1686. aasta inkviitsiooni ning varaemate meetrikaandmetega, kuigi mitte nii hästi ja ladusalt nagu 18. sajandi üks-teisele järgnevate revisjonide puhul).

Perede kohta käiv materjal on vägagi tänuväärne. Seda saab hõlpsasti kõrvtada mitte ainult naabermõisate, vaid ka naaberkihelkondade ja -maakondade samalaadsete andmetega. Vähe sellest — miski ei takista võrdlusi ka naabermaade või koguni kaugemate piirkondadega.

Siin esitatud näites on piiratud isikute identifitseerimisega. Kuid siit on vaid üks samm peremeeste sotsiaalse ja geograafilise päritolu juurde — seega oleks võimalik jälgida sotsiaalset mobiilsust 18. sajandi algusest peale. Revisjonikirjades on toodud andmed talude maavalduse suuruse (adramaades), loomade, teokohustuse ja andamite kohta. See loob eelduse talude majandusliku arengu jälgimiseks. Lisaandmed muist allikaist lubavad edaspidi uurimisala veelgi laiendada.

Eesti NSV Teaduste Akadeemia
Ajaloo Instituut

Toimetusse saabunud
2. XI 1979

X. ПАЛЛИ

О РЕКОНСТРУКЦИИ ИСТОРИИ ДОМОХОЗЯЙСТВ ПО ДАННЫМ ВОССТАНОВЛЕННОЙ ИСТОРИИ СЕМЕЙ

Историки Эстонии достигли значительных успехов в деле изучения аграрной истории: уже исследованы многие проблемы землепользования, феодальных повинностей, экономического потенциала крестьянских дворов, обсуждена экономическая ситуация в разные периоды (особенно в первой половине XIX в.) и т. д. Тем не менее, многие вопросы аграрной истории еще не решены, и привлечение новых методов и способов обработки источников в исследованиях данной проблемы очень актуально. Так, до сих пор не изучена история дворохозяйств (крестьянских, лострейберских и др. дворов).

Земельные (гаковые) ревизии, проведенные в XVIII в., ревизии душ 1782—1858 гг. и вакенбухи с XVIII до XIX в. являются основой при изучении истории крестьянских дворов. Суммарные данные о развитии крестьянских дворов одного или нескольких приходов позволят значительно расширить наши знания в области экономической и социальной истории, а также истории расселения.

В инвентарных записях земельных ревизий отмечены прозвища и имена дворо-владельцев (хозяев) и приведены данные о количестве членов домохозяйства (двора). К сожалению, неустойчивость эстонских прозвищ не позволяет установить, остался ли

во главе двора ко времени следующей ревизии тот же самый хозяин или нет (в случае, если имена совпадают). Если произошла смена владельцев (имена различны), то трудно определить, к кому перешло владение двором (к сыну бывшего владельца, его брату и т. д. или к чужому).

По семейным бланкам, заполненным в ходе восстановления истории семей, в громадном большинстве случаев можно идентифицировать не только владельцев дворов, но и членов их семей, установить, к кому дворы переходили после смерти владельцев, охарактеризовать родственные отношения дворовладельцев и т. д. Часто с высокой долей вероятности возможно выявление и других лиц, проживавших в домохозяйствах. Идентификация жителей домохозяйств с выяснением основных фактов их жизненного пути — основа восстановления истории домохозяйств.

Автор статьи прослеживает историю семей и населения домохозяйств в XVIII в. на примере одной деревни (Оэкюла) прихода Карузе.

Институт истории
Академии наук Эстонской ССР

Поступила в редакцию
2/XI 1979

H. PALLI

FROM FAMILY RECONSTITUTION TO THE RECONSTITUTION OF HOUSEHOLD HISTORY

In the field of agrarian history of Estonia there are some considerable achievements: some problems of the agricultural use of land, feudal rent, economic potentiality of farms and the economic situation (especially in the first half of the 19th century) have been studied. Nevertheless, several problems of agrarian history are still unsolved. It is necessary to use new methods for an analysis of sources. So the history of households — farms, cotters' etc. households in rural areas — has not been studied as yet.

In the 18th century a number of land revisions were carried out, in 1782—1858 several soul revisions took place. These revisions and rent registers (Est. *vakuraamatud*, Germ. *Wackenbücher*) from the 18th and 19th centuries yield basic data for a history of peasant households. The histories of peasant households in one parish or in several parishes will offer an opportunity for further researches into economic and social history and into the history of settlements.

In land revisions there are given the names and surnames of the heads of households and the number of other inhabitants of households. Unfortunately, as Estonian surnames were frequently subjected to changes, it is impossible to establish if the names in two revisions concur, whether the head of the household is one and the same person or not. If the names are different and consequently the head of the household is a new one it is impossible to establish whether he is a relative (son, brother or some other relation) of the former head of the household or not. However, using family reconstitution forms, in nearly all cases it is possible to identify the heads of households and the members of their families and to establish who were the subsequent heads of the household and the relationship between the heads of households, etc. In many cases it is possible, with a high degree of probability, to identify even all the persons living in the household. Identification of the inhabitants of the households and the establishment of their demographic data build a basis for the reconstitution of the history of peasant households.

As an example, the history of the households and families of one village (Oeküla in the parish of Karuse) in the 18th century is described.

Academy of Sciences of the Estonian SSR,
Institute of History

Received
Nov. 2, 1979